

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ
ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ**

УДК 316-043.83:005.336.2:[378:373.2.011.3-051]
DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.301658>

Оксана Попович, доктор педагогічних наук, доцент,
декан педагогічного факультету
Мукачівського державного університету

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В
УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ**

У статті досліджено теоретико-методологічні засади формування соціальної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах сучасних викликів. Представлено трактування науковцями ключових понять дослідження і на цій основі – авторське розуміння феномену соціальної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Аналіз наукових джерел показав вагомість міжособистісної взаємодії, роботи в команді, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня для здійснення майбутніми вихователями ефективною професійної діяльності в умовах сучасних закладів дошкільної освіти.

Ключові слова: майбутні вихователі закладів дошкільної освіти; професійна компетентність; соціальна компетентність; професійна підготовка; взаємодія; міжособистісна взаємодія; педагогічна взаємодія; спілкування; командна робота.

Лім. 10.

Oksana Popovych, Doctor of Sciences (Pedagogy), Associate Professor,
Dean of the Pedagogical Faculty,
Mukachevo State University

**THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF THE FORMATION OF
SOCIAL COMPETENCE AMONG FUTURE EDUCATORS OF PRESCHOOL EDUCATIONAL
INSTITUTIONS IN THE CONTEXT OF MODERN CHALLENGES**

The author of the article has studied the theoretical and methodological foundations of the formation of social competence among future teachers of preschool educational institutions in the context of modern challenges. The attention has been focused on the fact that the current times have put forward new requirements for the training of future educators of preschool educational institutions, the purpose of whose professional activity is to organize the training, education and development of pupils in the process of obtaining preschool education by forming key competencies in accordance with the state standard. That is why the national system of higher education implements a competence-based approach as a prerequisite for the formation of a highly qualified specialist and identifies general and professional competencies, the formation of which in the process of professional training will make it possible to achieve the abovementioned goal. The analysis of scientific literature has shown that the phenomenon of social competence of future educators of preschool educational institutions has not yet been studied, and this determines the relevance and timeliness of our research, given the requirements of the professional standard "Preschool Educator". The author also has presented the interpretation of the key concepts of the research by scientists and, on this basis, the author's understanding of the phenomenon of social competence of future educators of preschool educational institutions. According to the author, this is an integrative quality of the future educator's personality, which includes knowledge, skills, values, professional and personal qualities that ensure the constructiveness and effectiveness of interpersonal interaction, communication, teamwork in professional activities in preschool educational institutions. The importance of interpersonal interaction, teamwork, communication with representatives of other professional groups of different levels for effective professional activity by future educators in the conditions of modern preschool educational institutions has been indicated. According to the author's opinion, these components have underlied the social competence of future educators of preschool educational institutions and have been closely interconnected and interdependent.

Keywords: future educators of preschool educational institutions; professional competence; social competence; professional training; interaction; interpersonal interaction; pedagogical interaction; communication; teamwork.

Постановка проблеми. Сьогодення висуває нові вимоги до підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, метою професійної діяльності яких є "організація навчання, виховання та розвитку вихованців під час здобуття ними дошкільної освіти шляхом формування ключових компетентностей відповідно до державного стандарту". Саме тому у вітчизняній системі вищої освіти

реалізується компетентнісний підхід як необхідна умова формування висококваліфікованого фахівця та виокремлено загальні і професійні компетентності, сформованість яких у процесі професійної підготовки уможливить досягнення вищезазначеної мети.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав ґрунтовне вивчення вітчизняними науковцями різних аспектів проблеми професійної

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ
ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ**

підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, зокрема формування їхніх професійних компетентностей (Т. Атрошенко, А. Богуш, Н. Гавриш, І. Дичківська, Л. Зданевич, В. Іванова, К. Крутій, А. Чаговець, К. Щербакова та ін.). Компетентнісний підхід в освіті є предметом дослідження І. Бега, Н. Бібік, В. Бондара, В. Лугового, О. Овчарук, Ю. Руденко, Т. Садової та ін. Незважаючи на наявні вагомні напрацювання, феномен соціальної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти ще не був вивчений і це зумовлює актуальність та своєчасність нашого дослідження, зважаючи на вимоги професійного стандарту “Вихователь закладу дошкільної освіти”.

Мета статті – розкрити теоретико-методологічні засади формування соціальної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах сучасних викликів.

Виклад основного матеріалу. Соціальна компетентність задекларована у професійному стандарті “Вихователь закладу дошкільної освіти” як одна із загальних компетентностей і передбачає сформованість у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти “здатності до міжособистісної взаємодії, роботи в команді, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня” [7]. Логіка нашого дослідження вимагає розгляду понять “міжособистісна взаємодія”, “спілкування” та “командна робота” у межах специфіки професійної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Взаємодія визначається науковцями як одна із філософських категорій, що відображає процеси впливу різних об’єктів один на одного, їх взаємну зумовленість і змін стану або взаємний перехід, а також породження одним об’єктом іншого; взаємодія становить вид безпосереднього або опосередкованого, зовнішнього або внутрішнього відношення, зв’язків [4, 6]. Як стверджують І. Козубовська, Г. Розлуцька та О. Савко, властивості якогось конкретного об’єкта можуть бути пізнані тільки у взаємодії з іншими. Відповідно, виокремлюються такі види взаємодії, як співдружність, конкуренція й конфлікт. Авторами акцентується увага на тому, що “ці види взаємодії відбуваються не тільки між двома особистостями, але й між частинами й цілими групами. У ході взаємодії між членами групи з’являються ознаки, що характеризують цю групу як взаємозалежну стійку структуру певного рівня розвитку. Структурованість групи проявляється в статусних відносинах, у діях, що визнаються всіма членами групи, нормах поведінки й взаємодії, у групових цілях і цінностях” [4, 6].

Взаємодія, як стверджує Б. Грудинін, – це “своєрідне втілення зв’язків, взаємин між людьми,

які, виконуючи спільні завдання, взаємовпливають, доповнюють один одного і досягають успіху в розв’язанні поставлених завдань. Природно, що змін зазнають і суб’єкти, і ті об’єкти, на які спрямована взаємодія. Разом – означає не сумарно, а взаємодоповнюючи. Завдання заздалегідь передбачають зміну стану, перетворення властивостей і якостей вихованців” [3, 247]. Погоджуємося з автором, що педагогічний процес є таким процесом, у якому соціальні ідеї перетворюються на якості особистості. У такому контексті цінним є те, що “зміст взаємодії розкривається як на рівні окремих контактів, так і в контексті спільної діяльності. Конкретним змістом взаємозв’язку між учасниками спільної діяльності є співвідношення індивідуального внеску кожного з учасників у спільну справу” [3, 247].

На підставі аналізу психолого-педагогічної літератури В. Грішко-Дунаєвська приходить до висновку, що “в сучасній психології немає єдиної думки щодо місця взаємодії серед інших психічних явищ і процесів, що значною мірою ускладнює і її власну характеристику. Вона розглядається і як самостійна категорія, і як інтерактивний бік спілкування, і як варіант діяльності індивіда, і як вид людської діяльності загалом” [2, 62]. Дослідниця визначає взаємодію як “процес впливу суб’єктів один на одного, який характеризується виникненням зв’язків, взаємозумовленістю і опосередкованістю їхньої спільної діяльності або спілкування. Оскільки взаємодія здійснюється у двох формах: спілкуванні й спільній діяльності (хоча їхній поділ деякою мірою умовний, тому що спільна діяльність не може бути реалізована без елементів спілкування і, у свою чергу, спілкування часто виступає як компонент або засіб спільної діяльності), то ми використовуємо категорію взаємодії, у якій відображено процеси і спілкування, і спільної діяльності” [2, 62].

Міжособистісна взаємодія, стверджує В. Ситнік, визначається як “особистісний контакт, обумовлений просторово-часовою близькістю суб’єктів. Взаємодія опосередкована спілкуванням і сумісною діяльністю на основі яких відбувається вплив суб’єктів один на одного та будується певні взаємовідношення” [9, 97]. Авторка, досліджуючи концептуальні особливості міжособистісної взаємодії зауважує, що розвиток міжособистісної взаємодії відбувається у три етапи: 1) після з’ясування мети взаємодії встановлюється психологічний контакт між учасниками взаємодії; 2) відбувається сумісна діяльність, яка спрямована на досягнення мети міжособистісної взаємодії; 3) завершення взаємодії у зв’язку з отриманням її результату, що супроводжується виникненням взаєморозуміння між учасниками взаємодії [9, 98].

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ
ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ**

Враховуючи особливості професійної діяльності майбутніх фахівців дошкільної освіти, вважаємо за доцільне поряд з поняттям “міжособистісна взаємодія” розкрити сутність дефініції “педагогічна взаємодія”. Зауважимо, що у педагогіці поняття “взаємодія” використовується, як правило, для вивчення особливостей освітнього процесу, педагогічного спілкування, педагогічної діяльності, педагогічного впливу та ін. Так, на думку Б. Грудиніна, педагогічна взаємодія учасників педагогічного процесу є системою взаємного впливу суб’єктів, залучених до спільної цілеспрямованої діяльності на базі професійної освіти. Така діяльність відбувається через взаємоузгоджені дії агентів навчального процесу в ході педагогічної комунікативної акції [3, 248]. Педагогічна взаємодія визначається І. Козубовською та співавторами як “процес спільної діяльності педагога, учня і його батьків, що має конкретну педагогічну мету, яка базується на встановлених нормах і цінностях, а її наслідком є зміни в цінностях, установках, діяльності, особистісному світорозумінні й поведінці” [4, 7].

Вагомими для нашого дослідження є напрацювання Б. Грудиніна, де автор стверджує, що “педагогічна взаємодія будується за принципом суб’єкт – суб’єктної взаємодії, є психологічно виправданим. Взаємодія суб’єктів освітнього процесу розуміється як явище багатоаспектне, а саме: соціальне – характеризується реалізацією об’єктивно наявних зв’язків педагогів і учнів з навколишнім світом, одного з одним; психологічне – характеризується процесом взаєморозуміння, співпереживання, співучасті; педагогічне – спеціально організовані процеси, суспільно значущі, цілеспрямовані, в результаті яких учасники взаємодії зазнають позитивних перетворень” [3, 250]. Поділяємо такі позиції науковця: взаємодія суб’єктів освітнього процесу – це “цілісність, що позиціонується одночасно як єдність протилежних типів взаємозв’язку (суб’єкт-суб’єктного, суб’єкт-об’єктного), протилежних типів змісту обміну (духовного і практичного), протилежних способів обміну (діяльності та спілкування). Головною ознакою педагогічної взаємодії є наявність предмета взаємодії, так званого спільного об’єкта, який обумовлює її зміст та потребу узгодженості спільних дій” [3, 251]; “ефективність процесу педагогічної взаємодії залежатиме від виконання певних умов: сприймання співрозмовника як індивідуальності зі своїми потребами та інтересами; виявлення зацікавленості в партнері, співпереживання (емпатія) його успіхам або невдачам; визнання права партнера на незгоду, на власну думку, на право вибору поведінки та на відповідальність за свій вибір” [3, 253].

Педагогічну взаємодію М. Подберезський визначає як “детермінований освітньою ситуацією, опосередкований соціально-психологічними процесами зв’язок суб’єктів (і об’єктів) освіти, що спричиняє кількісні та/або якісні зміни вихідних властивостей і станів означених вище суб’єктів і об’єктів”. Науковець зазначає, що педагогічна взаємодія характеризується як загальними властивостями взаємодії загалом, так і специфічними, які відповідають сфері реалізації. До властивостей загального порядку автор відносить: причинову зумовленість, адже немає жодного явища в педагогічному просторі, в основі якого не відбувалася б взаємодія; суперечливість педагогічних взаємодій, яка полягає у зіткненні, з одного боку, потреби об’єктів і суб’єктів зберегти себе в незмінному вигляді, а з іншого – в прагненні зміцнити свій стан за рахунок розширення меж свого впливу; в одночасній відкритості й ізольованості педагогічних систем; у різнохарактерному зв’язку суб’єктів і об’єктів, залучених до педагогічної взаємодії; у незбігові теоретичних побудов з реаліями практичного здійснення тощо; активність, яка забезпечує поступальний розвиток системи, і реактивність, яка регулює ефективність педагогічних взаємодій; виникнення нової якості у зв’язках і станах суб’єктів і об’єктів як результат педагогічної взаємодії [6].

Перейдемо до аналізу феномену спілкування, при цьому враховуючи думку науковців, згідно з якою “взаємодія між людьми, або спілкування, як одна з її конкретних форм, може мати місце й при виконанні незалежних індивідуальних дій, однак при цьому воно не включається в структуру цієї діяльності й не вносить у неї принципових змін. Взаємодія “є присутньою поряд” з індивідуальною діяльністю, супроводжуючи її у формі спілкування” [4, 7]. М. Волошенко називає спілкування ключовим поняттям в педагогічному процесі, оскільки воно вирізняється специфікою і потенціалом. Авторка стверджує, що найбільш актуальним є підхід до педагогічного спілкування як до взаємодії сторін, їх співпраці, що передбачає конструктивні варіанти розв’язання проблеми, що уможливило максимально використовувати можливості мовної комунікації, будувати відносини на умовах партнерства, створювати позитивно-емоційний психологічний клімат, доброзичливе освітнє середовище [1, 64].

Як уважає С. Смолюк, у закладі дошкільної освіти міжособистісна взаємодія (педагогічне спілкування) “відбувається між вихователем і дітьми, батьками, колегами, і спрямована на встановлення сприятливого психологічного клімату, оптимізацію діяльності, стосунків. Воно забезпечує передачу надбань людської культури,

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ
ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВИТИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ**

допомагає у засвоєнні знань, сприяє формуванню ціннісних орієнтацій. Непрофесійне педагогічне спілкування породжує страх, невпевненість, спричинює зниження працездатності дітей, порушення динаміки мовлення, небажання думати і діяти самостійно, відчуженість, стійке негативне ставлення до педагога [10, 121]. Науковець визначає педагогічне спілкування як “поліфункціональне явище, оскільки воно забезпечує обмін інформацією (комунікативний аспект), пізнання особистості, співпереживання, самоствердження (перцептивний), продуктивну організацію взаємодії (інтерактивний)” [10, 121]. Відповідно, у процесі фахової підготовки необхідно розвивати у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти навички педагогічного спілкування, акцентуючи увагу на особливостях спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня.

Розглядаючи поняття “командна робота”, цілком погоджуємося з Т. Роговою, що команда, яка “створена не тільки на основі спільності цілей, ціннісних настанов педагогів, але й на основі особистісної атракції (від лат. – привабливість, принадливість), здатна до швидкого налагоджування внутрішньогрупового професійного й міжособистісного спілкування, оскільки задоволення від спілкування одного з одним сприяє згладжуванню суперечностей, що виникають під час сумісного розв’язання педагогічних завдань, саме взаємна привабливість робить процес спілкування не тільки професійно необхідним, але й бажаним” [8, 430].

Вагомим для нашого дослідження є те, що А. Косовська, аналізуючи наукові праці, простежила зв’язок між командною роботою та взаємодією, в результаті чого було виявлено родовий зв’язок між поняттями. Зазначимо, що саме термін “взаємодія” вважається авторкою родовим для терміна “командна робота” тому, що “основа роботи команди базується на взаємодії її учасників, однак дана взаємодія, має виключно характер співробітництва, що зумовлює виокремлення поняття командної роботи як позитивного виду взаємодії” [5, 171]. Керуючись поданою структурою процесу взаємодії в контексті командної роботи, структуру командної взаємодії дослідниця доповнює “фактом узгодження власних потреб, мотивів та інтересів учасників команди із загальною метою командної роботи” [5, 171]. Отже, командна форма роботи є запорукою успіху в професійній діяльності майбутніх вихователів, оскільки уможливує налагодження ефективної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу закладів дошкільної освіти – педагогами, вихованцями, батьками та представниками інших професійних груп різного рівня.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, аналіз наукових джерел показав вагомість міжособистісної взаємодії, роботи в команді, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня для здійснення майбутніми вихователями ефективної професійної діяльності в умовах сучасних закладів дошкільної освіти. Саме ці складові лежать в основі соціальної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти і, на наше переконання, перебувають у тісному взаємозв’язку і взаємозалежності. Відповідно, соціальну компетентність визначаємо як інтегративну якість особистості майбутнього вихователя, що включає знання, уміння, цінності, професійно-особистісні якості, що забезпечують конструктивність і результативність міжособистісної взаємодії, спілкування, командної роботи у професійній діяльності у закладі дошкільної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волошенко М. Особливості спілкування в педагогічних закладах вищої освіти. *Science and Education*. 2018. Issue 11–12. С. 64–67. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2018/11_12_2018/10.pdf
2. Грішко-Дунаєвська В.А. Основні підходи до вивчення проблеми взаємодії в науково-психологічній літературі. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Психологічні науки*, 2015. № 1. С. 56–69.
3. Грудинін Б.О. Педагогічна взаємодія: вимоги в контексті особистісно орієнтованої освітньої парадигми. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 5 (39). С. 245–255.
4. Козубовська І., Розлуцька Г., Савко О. Взаємодія школи і родини у вихованні молодших школярів: вітчизняний і зарубіжний досвід : методичні рекомендації для бакалаврів і магістрів початкової освіти. Ужгород, 2021. 28 с.
5. Косовська А.О. Командна робота як складова організації навчання дітей з особливими освітніми потребами. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*. 2021. Вип. 17. С. 163–176.
6. Подберезський М. Характеристика особливостей педагогічної взаємодії. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія “Педагогіка і психологія”*. 2011. № 2 (2). С. 31–35.
7. Про затвердження професійного стандарту “Вихователь закладу дошкільної освіти”. Наказ Міністерства економіки України № 755-21 від 19 жовт. 2021 р. URL: <https://mon.gov.ua>
8. Рогова Т.В. Командна робота педагогічного колективу як запорука розвитку учасників освітнього процесу. *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика* : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 20–21 травня 2022 р.) / за ред. Боярської-Хоменко А.В., Попової О.В. ; Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. Харків, 2022. С. 428–432.

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ
ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ**

9. Ситнік С.В. Концептуальні особливості міжособистісної взаємодії. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, III(36), Issue: 74, 2015. Р. 96–99.

10. Смолюк С. Сутнісний аналіз поняття “міжособистісної взаємодії” вихователя закладу дошкільної освіти. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2022. № 1. С. 118–122.

REFERENCES

1. Voloshenko, M. (2018). Osoblyvosti spilkuvannya v pedahohichnykh zakladakh vyshchoyi osvity [Peculiarities of communication in pedagogical institutions of higher education]. *Science and Education*, Vol. 11–12, pp. 64–67. Available at: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2018/11_12_2018/10.pdf [in Ukrainian].

2. Grishko-Dunaevska, V.A. (2015). Osnovni pidkhody do vyvchennya problemy vzayemodiyi v naukovy-psycholohichnyi literaturi [Basic approaches to studying the problem of interaction in scientific and psychological literature]. *Collection of scientific works of the National Academy of the State Border Service of Ukraine*, Vol. 1, pp. 56–69. [in Ukrainian].

3. Grudin, B.O. (2014). Pedahohichna vzayemodiya: vymohy v konteksti osobystisno oriyentovanoi osvitnoyi paradyhmy [Pedagogical interaction: requirements in the context of a person-oriented educational paradigm]. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, Vol. 5 (39), pp. 245–255. [in Ukrainian].

4. Kozubovska, I., Rozlutska, G. & Savko, O. (2021). Vzayemodiya shkoly i rodyny u vykhovanni molodshykh shkolyariv: vitchyznyanyy i zarubizhnyy dosvid [Interaction between school and family in the education of younger school children: national and foreign experience]. *Uzhhorod*, 28 p. [in Ukrainian].

5. Kosovska, A.O. (2021). Komandna robota yak skladova orhanizatsiyi navchannya ditey z osoblyvymy

osvitnimy potrebamy [Teamwork as a component of the organization of education of children with special educational needs]. *Current issues of correctional education (pedagogical sciences)*, Vol. 17, pp. 163–176. [in Ukrainian].

6. Podberezskyi, M. (2011). Kharakterystyka osoblyvostey pedahohichnoyi vzayemodiyi [Characteristics of pedagogical interaction features]. *Bulletin of the Dnipropetrovsk University named after Alfred Nobel*, Vol. 2 (2), pp. 31–35. [in Ukrainian].

7. Pro zatverdzhennya profesiynoho standartu “Vykhovatel zakladu doshkilnoyi osvity” [On the approval of the professional standard “Preschool teacher”]. Order of the Ministry of Economy of Ukraine No. 755-21 dated October 19.2021. Available at: <https://mon.gov.ua> [in Ukrainian].

8. Rohova, T.V. (2022). Komandna robota pedahohichnoho kolektyvu yak zaporuka rozvytku uchasykiv osvitnoho protsesu [Team work of the teaching staff as a guarantee of the development of participants in the educational process]. Psychological and pedagogical problems of higher and secondary education in the conditions of modern challenges: theory and practice: materials of the VI International Scientific and Practical Conference. Kharkiv, pp. 428–432. [in Ukrainian].

9. Sytnik, S.V. (2015). Kontseptualni osoblyvosti mizhosobystisnoyi vzayemodiyi [Conceptual features of interpersonal interaction]. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, III(36), Vol. 74, pp. 96–99. [in Ukrainian].

10. Smolyuk, S. (2022). Sutnisnyy analiz ponyattya “mizhosobystisnoyi vzayemodiyi” vykhovatelya zakladu doshkilnoyi osvity [Substantive analysis of the concept of “interpersonal interaction” of a preschool teacher]. *Acta Paedagogica Volynienses*, Vol. 1, pp. 118–122. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 11.03.2024

“Навряд чи взагалі є щось гідніше, як вдосконалювати свій дух, увічнювати себе в своїх творіннях і дарувати їх нащадкам”.

Олесь Гончар
український письменник, літературний критик

“Моральні якості видатної особистості мають, можливо, більше значення для даного покоління і всього ходу історії, ніж чисто інтелектуальні досягнення”.

Альберт Ейнштейн
один з найвизначніших фізиків ХХ століття.
Лауреат Нобелівської премії 1921 року

“Життя справді складне, і єдиний у нього підручник – досвід”.

Тригир Пютюнник
український письменник, прозаїк, педагог

